
DILUCIDATIONIS
SELECTARUM
SANCTÆ SCRIPTURÆ
QUÆSTIONUM

PARS PRIMA.

DILUCIDATIO IN LIBRUM GENESIS.

Prefatio.

Liber quo nascentis mundi primordia narrantur, omniumque ejus partium structura atque exornatio describitur, *Geneseos* nomen accepit. Si vero a materiæ dignitate commendetur voluminis alicujus claritudo et nobilitas, præclara sane et eximia est hujus libri materies. Quid enim mundo aspectabili, in rebus a Deo conditis, mole majus, varietate admirabilis, specie magnificentius, ornatu elegantius, disertissimo partium omnium ordine, miroque earum inter se quasi concentu quodam, consensuque venustius? Quid ad ingerendam mortalibus unius Dei notitiam aptius?

Si autem, ut fieri solet, scriptoris nomen et gloria librum quemdam decorat atque nobilitat, magnum profecto hujus libri est elogium. Moyses namque (ut infra probabitur) ejus auctor est, vir quanto dignior omni laude, tanto omni laude major. Qualis enim et quantus fuerit Moyses, tribus libris prosecutus est Philo Judæus, et uno Gregor. Nyssenus, ubi totius vitæ gesta mystice ad exprimendos viri perfecti mores transferuntur.

Ex ejus libris manifestum evadit, illum fuisse summum historicum, sive veritatem, primam historiæ laudem, spectes, sive longissimi temporis seriem. Fuisse poetam insignem, probant pulcherrima duo cantica Exodi XV, et Deuteron. XXXII. Philosophum fuisse eximium, nemini, qui hunc librum legerit, dubium

esse potest: nobilissimam quippe philosophiæ partem, quæ tractat de mundo et homine, de luce et astris, de elementis et quidquid universi ambitu continetur, in lucem producit. Theologum illum probat sublimis illa divinorum attributorum commendatio, tota divini cultus insitutio, et familiarissima cum Deo conversatio. Pontificem summum demonstrat nobis Aaronis consecratio; legislatorem perfectissimum, religionis et reipublicæ judaicæ institutio, quæ omnia ad longum describuntur in lib. Exodi, Levit., et Num.

In hoc vero libro brevem a mundo condito ad patriarchæ Joseph mortem Moyses textit historiam, mundi narrans originem, protoparentum lapsum, posterorum Adæ per Cain et Seth propagationem, eorumque ob peccata per aquas diluvii exterminium, Noe ejusque filii ad posteritatis seminarium reservatis. Deinde confusas refert in Babel linguas, Abrahæ, Isaac, Jacob, filiorumque ejus acta, finitque cum morte Joseph. Nullis autem in hoc opere rationibus aut argumentis utitur ad fidem rebus narratis adstruendam, sed simplici, planaque oratione; ut historicum divinitus inspiratum decet. Quia vero forte alicui (etsi infundate) ingeri posset dubitatio, an Moyses Genesim, cæterosque Pentateuchi libros scripserit: ante omnia evincendum est, Moysen esse verum Pentateuchi auctorem. Sit igitur

---

QUÆSTIO PRÆLIMINARIS.

AN MOYSES SCRIPSERIT QUINQUE PRIORES S. SCRIPTURÆ LIBROS.

Resp. affirmative: hocque receptissima et perpetua
S. S. XXVI.

tua traditione adeo certum est, ut neque pagani, Judæi aut christiani unquam moverint controversiam, utrum libri isti Moysi essent adjudicandi; sed omnes eos ut tales susceperunt et citarunt; ut videre est apud S. Justinum, Irenæum, aliosque veteres christiani.
(Ure.)

stianæ religionis apologistas et assertores. Unde et novissima S. Trid. synodus, sess. IV, illos quinque libros Moysi adscribit. Eadem veritas in ipsa Scriptura manifesta est. Unde

Prob. I ex Exodi XXIV, ubi 4 legitur: *Scriptis autem Moyses universos sermones Domini. Et Deuter. XXXI, 9: Scriptis itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, et cunctis senioribus Israel.*

Prob. II, ex Josue I, 7, ubi post mortem Moysis populo Israel per Josue Deus præcipit sequentia: *Facias omnem legem quam præcipit tibi Moyses servus meus... 8: Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias, et facias omnia quæ scripta sunt in eo. Et IV Reg., XXI, 8: Si tamen custodierint opera omnia, quæ præcepi eis, et universam legem quam mandavit eis servus meus Moyses.*

Prob. III, ex Novo Testamento, quod huic veritati etiam omnino suffragatur. Unde Luca II, 22 dicitur: *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysis, tulerunt Jesum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini. Ubi lex Domini dicitur etiam lex Moysis, quoniam a Moyse pronuntiata et scripta fuit. Ista vero habentur Exodi XIII et XXXIV, item Levit. XII et Num. VIII. Similiter Christus Dominus plerumque in Evangelio affirmat, Moysen fuisse legis scriptorem. Ita Joan. V, 45 alloquens Judæos incredulos, quod eum, ut vere promissum a prophetis, maxime a Moyse, admittere renuerent, ait: *Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. 46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. 47. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis crederetis?* Unde cap. I, 45, Philippus dicit ad Nathanael: *Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. Illæ autem prophetiæ, quibus Messias prænuntiatur a Moyse, extant Genes. XLIX, 10, Num. XXIV, 17, etc. Vide etiam Act. XV, 21.**

Dices: Ex omnibus jam allegatis tantum sequitur, quod Moyses scripserit Decalogum aliaque præcepta quæ Deus a Judæis observari volebat; non vero quod scripserit historias cæteraque in Pentateucho contenta.

R. Negando assumpt. Nam verba ex Novo Testamento allata plus important: siquidem prophetiæ de Christo, quæ a Moyse scriptæ dicuntur, nequaquam pertinent ad Decalogum aliaque præcepta quæ Deus tum temporis a Judæis observari volebat.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.—Obj. I. Deut. I, 4 dicitur: *Hæc sunt verba quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Jordanem. Ergo necesse est ut Deuteronomii auctor, dum illa scriberet, fuerit in terra sancta, cujus habita ratione, campestris Moab, ubi ista Moyses protulit, sunt trans Jordanem. Atqui Moyses Jordanem non transiit, et terram promissam non*

est ingressus; ut constat ex Deut. III, 27, et cap. XXXIV, 5. Ergo ille hæc non scripsit; alioquin scribere debuisset, non *trans*, sed *cis Jordanem*.

R. quod, ut testatur Vatablus in hunc locum, Hebræi eadem utuntur dictione, sive ultra Jordanem, sive citra Jordanem velint dicere: ut non nisi ex loco aut modo loquentis et audientis judicare possis an *ultra* vel *citra* dicendum sit. Cum autem Deuteronomium legendum esset quolibet septimo anno, in festo tabernaculorum, coram Israelitis, in terra sancta jam existentibus; ut præcipitur Deut. XXXI, 10: merito vulgatus interpres non scripsit *cis*, sed *trans*, ne forte rûdis et imperita Judæorum plebs existimaret Moysen, contra Dei prohibitionem, Jordanem transivisse, et terram sanctam intrasse.

Obj. II, Gen. XII, 6 dicitur: *Pertransiit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chanaanæ autem tunc erat in terra. Quæ postremæ particule indicant, dum hæc scriberentur, Chanaanæ terram illam, quam incoluit Abraham, non amplius occupasse: nam si adhuc ibi extitisset, scriptor illas particulas de præterito, tunc erat, non adjecisset: atqui Moyses tempore nondum patria pulsus erat Chanaanæ; ergo hæc a Moyse scribi non potuerunt.*

R. negando glossam verbis Scripturæ appositam: illo enim commate interposito significare voluit Moyses, Chanaanæ jam tum terram illam incoluisse, quando illic primum venit Abraham: si enim hoc non fecisset, non significasset quænam gens eo tempore illam terram occupasset.

Obj. III. Quoties Moyses sua gesta narrat, de se ex propria loquitur persona; nempe: *Dixi vobis, etc., dixit Dominus ad me, etc.*; at scriptor totius Pentateuchi de Moyse, quasi de aliena persona plerumque disserit, dicens: *Sic Deus cum Moyse locutus est, etc. Deus loquebatur cum Moyse facie ad faciem. Iratusque est Moyses principibus exercitus, etc.*

R. quod satis notum sit eruditibus, insolitum non esse historicis, aliqua gesta referentibus, quorum ipsi maxima pars fuerunt, de se veluti aliena persona narrare, suaque sicut et aliorum præclare gesta recensere. Id enim familiare est Cæsari in suis Commentariis bellicis, sicut et Josepho in libris de Bello judaico, et recensione oppugnationis urbis Joppar, cujus defensionem præerat.

Nec obstat quod, ubi verba quæ ipse locutus est recenset, propriam semper personam induat: scribenti enim alienam quidem assumere personam interdum licet, loquenti nunquam. Hinc Moyses passim, maxime in Deuteronomio de se nunc in prima, nunc in tertia persona narrat. Sic cap. XXXI, 4. *Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia verba hæc ad universum Israel, et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi, etc.* Ista belle explicat et confirmat S. Gregor. præfatione in librum Job, ita scribens: *Moris Scripturæ sacræ est, ut ipsi qui scribunt, sic de se in illa, quasi de aliis loquantur. Hinc est enim quod Moyses ait: « Erat... Moyses*

vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. » Hinc Joannes dicit: « Discipulus ille, quem diligebat Jesus. »

Inst. Auctor ille, quisquis est, persæpe Moysis laudes et encomia celebrat; sic Num. XII, 5, dicit: *Erat... Moyses vir mitissimus super omnes homines, etc.*, et Deut. XXXIV, 10: *Non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem, etc.* Atqui illa omnino aliena videntur ab eximia Moysis sanctitate, humilitate ac modestia, quæ proprias laudes refugit: ergo.

R. negando min. Dum enim Moyses virtutes suas jactare alicubi visus est, minime id arroganter fecit, sed pro suo candore, quo fit ut errata etiam ipse sua alias ingenue agnoscat. *Scriptores igitur, inquit S. Greg. loco citato, sacri eloquii qui impulsu Spiritus sancti agitantur, sic de se in illo testimonium quasi de aliis proferunt.* Proinde hoc non est magis contra Moysis sanctitatem et modestiam, quam fuit contra sanctitatem et modestiam S. Joannis, dum se dixit esse discipulum quem diligebat Jesus.

Inst. II. Deut. XXXIV non solum mors et sepultura Moysis refertur, sed etiam luctus ingens ac ejulatus, quem per triginta dies continuos ediderunt Israelitæ ob ejus obitum.

Respondent aliqui, Moysen spiritu prophetico mortem suam, etc., in literas retulisse. Verum quia in Pentateucho Moyses magis historicum quam prophetam agit, melius videtur dici, finem Deuteronomii non a Moyse, sed ab aliquo posteriore scriptore adjunctum fuisse: sive is fuerit Josue (uti satis probabile est), sive Synagoga magna, vel ipsemet Esdras, qui post solum captivitatem Babylonicam sacros libros recensuit. Præterea cit. loco Deut. 7. 6 dicitur, quod post mortem Moysis nemo cognoverit sepulchrum ejus usque in præsentem diem; id est, usque ad illum diem quo hagiographus ea scribebat quæ ibidem de morte et sepultura Moysis narrantur: atqui istud in præsentem diem, etiam spiritu prophetico, non videtur potuisse scribere Moyses; ergo hæc solutio priori præferenda videtur. Et sic quoque patet, in vanum contra Moysis modestiam objecta esse supra cit. verba: *Non surrexit, etc.*

Obj. IV. Gen. XIV, 14 dicitur: *Quod cum caudisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem et octo: et persecutus est usque Dan.* Atqui, ut constat ex Judic. XVIII, 29, longe post Abram, imo et Moysen, nomen *Dan* urbi huic et regioni, quæ antea vocabatur *Lais*, inditum fuit; ergo hæc a Moyse scribi non potuerunt.

R. Moysen verisimiliter scripsisse *Lais* aut *Lesem*; sed postea pro *Lais* ab aliquo substitutum est nomen *Dan*; uti existimat A. Lapidus: eo quod nomen *Lais* illo tempore, quo Moysis diaria digesta sunt, hominibus esset ignotum. Et sic responderi potest ad omnia alia quæ aliquis forte prætereundum posset a Moyse non potuisse scribi.

Et hæc solutio videtur melior quam responsio

P. Frassen, qui per *Dan* intelligit oppidum *Danna* inter *Sochet* et *Cariathaa*: nam illi rēges, utpote septentrionales vel orientales, cum spoliis non abivissent per illas partes australes. Insuper cap. XIV, 17 dicitur quod rex Sodomorum *Abra*, a cæde revertenti, iverit in occursum in valle *Save*. Jam autem hæc vallis non extendit se ad partem australem, versus oppidum *Danna*; sed a mari Mortuo, per ascensum Jordanis, se extendit ad partem septentrionalem, usque ad mare Galilææ; uti docet Adrichomius in descriptione tribus Manasse, I Num. XXIV. Ergo per *Dan* nullo modo potest intelligi mox dictum illud oppidum.

Inst. Nimis magna est distantia inter *Dan* et convallem *Mambre*, locum habitationis *Abra*, ergo non videtur reges tam procul fuisse persecutus.

R. negando consequentiam: nam cum illa distantia sit 46. circiter leucarum, potuit Abram tempore sex vel septem dierum eos tam procul persequi. Quale autem inconveniens in eo reperitur? Numquid et nostris temporibus similia subinde contigisse non leguntur?

Obj. V. Pentateuchi quisquis fuerit auctor, sæpius meminit civitatis *Hebron*, maxime Gen. XXIII, 2, et cap. XXXV, 27, etc. Atqui ea civitas, quæ antea vocabatur *Cariath Arbe*, nomine *Hebron* donata fuit ab Hebron filio Caleb, post mortem Moysis; ut colligere licet ex his verbis Josue XIV, 15. *Benedixit ei Josue, et tradidit ei Hebron in possessionem. 14. Atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Genesæ usque in præsentem diem... 15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe.* Ergo, etc.

R. falsum esse quod civitati *Cariath Arbe* nomen *Hebron* fecerit Caleb ex nomine unius suorum filiorum. Quinimo conjicere licet, civitatem illam antiquissimam, quæ a suo conditore dicta fuerat *Cariath Arbe*, postea vero, sed ante Israelitarum in terram Chanaan adventum, ac proinde ante Moysen, *Hebron* fuit appellata, nomen fecisse uni ex filiis seu nepotibus Caleb: nam lib. I Paralip. II, 42 inter nepotes Caleb recensetur *Hebron* filius Maresæ filii Caleb. Vide ibi 7. 50. etc. Porro quam antiqua fuerit *Hebron*, erui potest ex Num. XIII, 25, ubi legimus: *Hebron septem annis ante Thanim urbem Ægypti condita est.* Thamis autem est antiquissima.

Petes: Quo tempore Moyses scripserit *Genesis*.

R. Triplex in hac re occurrit opinio. Prima sustinet, quod eam scripserit in aula Pharaonis, ubi, tanquam filix illius filius educatus et eruditus omni sapientia Ægyptiorum, potens in verbis et operibus (ut dicitur Act. VII), ad annum usque quadragesimum moratus est.

Secunda opinio sustinet, quod eam scripserit ante discessum Hebræorum ex Ægypto, cum versaretur in Madian. Ita censet Eusebius lib. IV de præparatione Evangelica, cap. II. Hujus opinionis conjectura est, ait Pererius, quod Moyses Ægypto profugus, per

quadraginta annos in terra Madian versatus sit, ubi soceri sui gregem pascendi curam agens, et otio et solitudine, duabus ad commorandum scribendumque rebus maxime opportunis, ad res divinas animo pertractandas, litterisque prodendas, mirabiliter illectabatur.

Altera conjectura est, scriptionem hujus libri plurimum eo tempore conferre potuisse ad consolandos et erigendos animos Hebræorum, qui id temporis diuturna et gravi admodum Ægyptiorum servitute oppressi detinebantur.

Tertia autem sententia (quæ est Theodoret, c. I in Gen., et Abulensis super cap. XIII Gen. Q. 152) opinatur Genesim et cæteros Pentateuchi libros a Moysæ esse conscriptos post legem Judæis datam, quo nimirum tempore cum Hebræis, quorum dux, doctor, et legislator erat, in solitudine versabatur, ubi tres ac quadraginta ultimos suæ vitæ annos transegit: nam ad rudis populi hujus instructionem mundi creatio, patriarcharumque gesta scripto consignata sunt. Cætera quæ in quatuor aliis Pentateuchi libris continentur, scripsit in deserto, eo tempore quo vel illa a Deo audivit, vel ipse vidit et gessit. Hanc sententiam, contra Pererium, ut verisimiliorum amplectitur Jansenius. Et revera videtur duabus precedentibus plausibilior.

SYNOPSIS CAP. PRIM.

Describit hic Moysæ creationem cæli et terræ, rerumque conditarum distinctionem et ornatum, atque hominis formationem, quem Deus quasi cæteris dominum præfecit.

QUÆSTIO PRIMA. — QUID INTELLIGATUR γ . 1 PER principium, IN QUO CREAVIT DEUS CÆLUM ET TERRAM.

Inter varias expositiones quæ a variis afferuntur, tres celebriores sunt; quas attingit S. P. Aug. lib. I de Genesi ad litteram, cap. I. Quare,

R. et dico 1. *In principio idem est quod in exordio rerum conditarum, sive ante omnia. Unde quemadmodum architectus ædificaturus domum, in principio et ante alia bonum substruit et supponit fundamentum, ita Deus, in fabricando mundo, in principio et ante alia condidit cælum et terram, velut duas principales partes mundi, quæ cæteras ordine naturæ antecedunt. Hoc sensu Psalm. CI, 26 dicitur: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli.**

Consonat S. P. Aug. lib. II de Civ. Dei, cap. VI: *Litteræ sacræ, ait, maximeque veraces dicunt, in principio fecisse Deum cælum et terram, ut ante nil fecisse intelligatur, quia hoc potius in principio fecisse diceretur, si quid fecisset ante cætera cuncta quæ fecit. Hæc expositio uti simplicissima est, ita à nonnullis recentioribus maxime naturalis putatur.*

Dico 2. Hic sensus plurimum jvatur per alium, si scilicet in principio idem sonet quod ab aliquo initio temporis, ut significetur mundum non semper fuisse, Deumque fecisse ut mundus, qui ab æterno

nullus erat, repente, tum nimirum quando ei placuit, primum esse inceperit. Ita exponunt Tertull. lib. adversus Hermogenem, cap. XIX, et S. Athanas. lib. III contra Arianos, ac alii. Hunc sensum videtur declarasse Concil. Lateranense sub Innoc. III, cap. I, definiens omnipotenti Dei virtute mundum, et angelos simul ab initio temporis de nihilo esse conditos.

Dico 3. Expositio tertia est: *in principio*, hoc est in Filio, sive in Verbo sibi cœterno fecit Deus Pater cælum et terram; ita ut insinuetur per Filium quasi per ideam et sapientiam Patris omnia esse creata. Mysticum quidem et symbolicum vocant hunc sensum Cornel. a Lapide et nonnulli alii recentiores. Verum antiqui explanatores ac pene omnes SS. PP. (quibus potius adhærendum est quam istis recentioribus) docent istum sensum esse litteralem. Et quidem,

1. Origenes homil. I in Genes. ait: *In hoc ergo principio, hoc est in verbo suo Deus cælum et terram fecit.*

2. S. Ambros. lib. I Hexam. cap. 4. *In hoc ergo principio, hoc est in Christo, fecit Deus cælum et terram: quia per ipsum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil.*

3. S. P. Aug. Serm. 14 de diversis, Manichæis calumniantibus hæc verba Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*, contraria esse his Genesios: *In principio creavit Deus cælum et terram*, respondet, eos peperam hæc obtrudere, cum ipsemet Christus Dominus se verbis illis, in principio, a Moysæ designatum esse significet: *Ait enim, inquit, Dominus incredulis Judæis: Si crederetis Moysi, crederetis et mihi: ille enim de me scripsit... nam *In principio creavit Deus cælum et terram* Moyses scripsit, quem utique de Domino scripsisse ipsius Domini voce firmatur loquente Evangelio; ubi Judæi cum a Domino quæsisissent quis esset, respondit: *Principium qui et loquor vobis.* Ecce in quo principio fecit Deus cælum et terram. Cælum ergo et terram fecit Deus in Filio, per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil... Ita S. P., qui inde concludit, Evangelium cum Genesi, et S. Joannem cum Moysæ recte consentire, nec sine mysterio utrumque opera sua ordiri a voce principii. Eandem sententiam tradit idem S. doctor in variis aliis libris, præsertim lib. XIII Confess. cap. V, lib. I de Gen. ad litt. cap. VI, et lib. XI de Civ. Dei, cap. XXXI; uti ex questione sequenti patebit.*

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Moysæ verba hæc in re cum verbis S. Joan. non consentiunt: neque enim Moysæ dicit Deum fecisse cælum et terram per principium, sed in principio.

R. cum S. P. loco jam citato ex serm. 14 de diversis, particulam in hic idem significare ac per; ut constat ex Apostolo, qui utraque indiscriminatim utitur, ut demonstret Christum Deum esse mundi opificem: nam ad Coloss. cap. I de illo ait: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: Quoniam in ipso condita sunt universa in cælis et in*

terra. Ad Heb. vero, cap. I, dicit Deum novissime diebus istis locutum esse nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit et sæcula. Inde concludere licet, apud Moysen et Joannem principii nomen eodem sensu usurpari ad indicandum Dei Filium una cum divino Patre et Spiritu sancto esse rerum omnium conditorem. Unde S. P. Manichæos ibidem ita redarguit: *Nulla modo autem vestram prudentiam movere debet, quod Joannes Evangelista non dixerit: *Omnia in ipso facta sunt*, sed: *Omnia per ipsum facta sunt*: et non legamus in Genesi: *Per principium* fecit Deus cælum et terram; sed: *In principio* fecit Deus cælum et terram. Dicit enim Apostolus: (ad Ephes., cap. I) *Ut ostenderet nobis mysterium voluntatis suæ secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in illo in dispositione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cælis sunt, et quæ in terris in ipso.* Quemadmodum itaque hic audis quod ait, in ipso, ut intelligas per ipsum; sic in eo quod dicit Joannes omnia per ipsum, etiam in ipso intelligere cogaris.*

Obj. II. S. Hieron. initio libri de Traditionibus hebraicis improbat sententiam Tertulliani et Hilarii asserentium a Moysæ scriptum: *In Filio fecit Deus cælum et terram*; ex eo quod in hebræo habeatur: BERESITH, quod Aquila, inquit, interpretatur IN CAPITULO; et non BEBEN, quod interpretatur IN FILIO. Ergo male dicitur, quod initio libri Genesis habeatur Deum fecisse cælum et terram in Filio.

R. distinguendo consequens: male dicitur quod initio Genesis habeatur Deum fecisse cælum et terram in Filio, expressis terminis, sive quod hæc verba, in Filio, ibidem exprimentur; concedo consequentiam: male dicitur, quod ibidem hoc habeatur secundum sensum, sive quod per verba in principio idem intelligatur quod in Filio; nego consequentiam: ac dico S. Hieron. tantum ibidem improbare sententiam eorum qui docebant, in hebræo haberi expressis terminis: *In Filio fecit Deus cælum et terram.*

Patet hæc responsio ex eodem S. patre ibidem propositum suum ita prosequente: *Magis itaque secundum sensum, quam secundum verbi translationem de Christo accipi potest: qui tam in ipsa fronte Genesios, quæ caput librorum omnium est, quam etiam in principio Joannis Evangelistæ, cæli et terræ Conditor approbatur. Unde et in Psalterio de se ipso ait: *In capite libri scriptum est de me, id est, in principio Genesios. Et in Evangelio: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.** Ex quibus verbis liquet, S. Hieron. nostram interpretationem non tantum non rejicere, sed etiam approbare.*

Obj. III cum Estio: Si nostra expositio subsistat, sequitur quod stellæ, herbæ, bestię cateraque omnia possint dici creata in principio; atqui tamen hoc non videtur admittendum: ergo.

Prob. min. quia de solo cælo terraque dictum est illud: *In principio*, non vero de stellis, etc. quæ mundo continentur.

R. distinguendo sequelam majoris: sequitur quod stellæ, etc. possint dici creata in principio, si per terminum in principio nihil aliud intelligatur quam in Filio; concedo sequelam; si autem insuper quid aliud intelligatur, puta, ante omnia et in principio temporis, quemadmodum juxta S. P. Aug. aliosque interpretes hic intelligi debet, nego sequelam; et similiter distincta min. nego consequentiam: et ad probationem dico, de solo cælo et terra, et non de stellis, etc. dictum esse illud: *in principio*: quia sensus horum verborum non est unicus, sed triplex; nempe in Filio, ante omnia, et in initio temporis: qui triplex sensus formationi stellarum, etc. convenire non potest; ut patet legenti.

Obj. IV cum Philopono, lib. I de mundi opificio, cap. III. Si hæc interpretatio admittatur, non potest ex illo loco Genesis probari mundum existendi initium habuisse: cum tamen Moysæ hujus productionis initium indicare velit.

Respondent aliqui negando assumpt. quia, inquit, satis creandi verbo significatur, mundum existendi initium habuisse. Verum hæc responsio non evacuat difficultatem: nam verbum *creo* usurpat Scriptura etiam in aliis productionibus; nam infra γ 21 habetur: *Creavitque cete grandia*, quæ tamen sine dubio ex præexistente materia facta sunt. Unde melius

Respondetur, non obstante quod Moysæ hic per principium etiam litteraliter designet Filium Dei, tamen illum sensum tantum esse figurate, non autem proprie litteralem: quandoquidem proprie litteralis sit idem ac in ipso exordio faciendi, aut ab aliquo initio temporis; ut supra dictum est. Jamvero, cum Moysæ hic ista verba non tantum usurpet in sensu figurate, sed etiam proprie litterali: satis per illa verba, in principio, significatur, mundum existendi initium habuisse. Ex hucusque dictis

Collige, quod tres isti sensus litteraliter et gradatim simul insinuantur; ut ex primo Judæi, tanquam parvuli et rudiores, intelligant non angelos, aut aliud quidquam, ut multi putavere, ante cælum et terram fuisse conditum. Ut ex secundo mundum inceperisse doceamur adversus Platonem et Aristotelem, qui eum æternum putaverunt. Ex tertio vero sciant doctiores, primam rerum Causam per conceptum sapientiæ suæ, quæ est Verbum Dei, ideoque consequenter summa libertate voluntatis mundum condidisse; contra Epicurum et alios philosophos, quorum ille fortuito atomorum concursu, hi necessitate naturæ, mundum a Deo productum esse censuerunt.

Petes: quid hic significetur cæli et terræ nomine.

R. varias desuper dari explicationes a S. P. Aug. lib. XII Confess. cap. XX. Cæli enim et terræ nomine significatum vult, vel universam istam molem corporei mundi hujus cum omnibus, quas continet, manifestis notisque naturis. Vel juxta aliam explicationem, intelligibilem, sensibilem, spiritualem corporalemque naturam. Aut intelligit informem materiam creaturæ corporalis ubi confusum adhuc erat cælum et terra, quæ nunc jam distincta atque formata in istius mundi